

Патріарх Кіріл, міф «Руского міру» та Геноцид

Ярослав Скіра

Натяк на зв'язок між предстоятелем Російської Православної Церкви, ідеологією та геноцидом може здатися провокаційним та сенсаційним. Як на мене, зважаючи на нинішню невинуватну війну Росії проти України, зв'язки між ними є далекими від того. В цей момент нашої спільної історії людської сім'ї, те, «найменування» реальності є дуже важливим для того щоб оцінити жахливі події в Україні та ідеологію яка є причетною до такого насильства над самою невинністю яка характеризує народ України. Найменування – це глибоко етичний вибір.

Геноцид – це не абстрактне поняття у нинішній момент для народу України, діаспори та всіх людей доброї волі. Геноцид – це знищення расових, національних, етнічних чи релігійних груп. Хоча існують наукові дебати щодо цієї концепції, я вирішив підійти до неї в рамках етичної концептуалізації та з точки зору жертви. Геноцид — це термін, вперше визначений Рафаелем Лемкіним під час Другої світової війни, який він визначив як ліквідацію відмінностей між «колонізованими групами» з метою нав'язування культурної та політичної ідентичності «колонізуючої групи». Тих, хто відрізняється від домінантної групи влади, придушують, засилають або вбивають. Геноцид руйнує існуючі зв'язки соціальної чи громадянської солідарності груп та потенціал їхнього самовизначення. Крім того, Лемкін визначає геноцид у набагато ширших рамках, оскільки він не обмежує геноцид жодним одним актом, таким як убивство чи примусовий голод, оскільки геноцид складається з різних сукупних дій, спрямованих на знищення ідентифікованої групи людей.

У нашому нинішньому контексті квазірелігійною ідеологією, причетною до геноциду, є міф про «руській мір» (рос. русский мир). Цивілізаційна міфологія «русского

міру» стверджує, що існує велика руська цивілізація, заснована на «духовній єдності» між білорусами, українцями та росіянами, які мають однакову православну віру та спільну мову (російську). Цей «руський мір» - це суспільство «традиційних цінностей», яке протиставляється уявному декадентському Заходу. Це романтизована ідеологія [історичних образ](#) і колективних козлів відпущення. Це також ідеологія, заснована на історичному ревізіонізмі, оскільки складні та відмінні історії України, Білорусі та Росії затьмарюються, щоб побудувати міфічну історичну розповідь про постання «русского міру» від давньої Київської Русі через «святе місто» Київ – усе заповідано сьогодні Російській Православній Церкві та «руським» народам. Критики цього міфу національного походження описують його як сучасну форму православного фашизму або [православного фундаменталізму](#). Нещодавня велика міжнародна [декларація провідних православних богословів](#) засудила міф про «руський мір» як «помилкове вчення етнофілетизму», а отже, як ересь, яка «глибоко неправославна, нехристиянська і проти людства». Таке російське верховенство є явно расистським.

Насамперед дозвольте мені також недвозначно заявити, що я переконаний, що в Російській Православній Церкві є незліченна кількість справжніх віруючих – духовенства та мирян, які сьогодні зазнають державного гніту. Проте деякі з її ієрархів, як-от патріарх Московський Кирило та митрополит Волоколамський Іларіон, є провідними діячами просування ідеології «русского міру», яка прагне знищити самобутність України загалом і українського християнства зокрема. Це російсько-православне керівництво широко визнано як інструмент російської м'якої сили, оскільки воно сприяє тісним відносинам церкви та держави. Як мінімум, ми повинні поставити етичне питання, чи є пропаганда міфу про «руський мір» керівництвом Російської Православної Церкви гріхом упущення, знанням

того, що є морально правильним, але нездатності діяти на основі цього знання. У нинішній російській війні це означало б як свідоме ігнорування знання про те, що така ідеологія підбурювала до колективних актів насильства проти українського народу, так і неспроможність засудити війну. Однак, більш фундаментально, ми повинні поставити етичне питання про те, чи є міф про «руській мір» причетним до пропагування геноциду. По-перше, така неправда свідомо встановлює домінуючий колоніальний клас уявних об'єднаних «руських» народів, водночас «відмежовує» тих, хто не належить до цього класу, а саме українські народи – усіх, кого слід асимілювати в «руській мір». Воно демонізує та дегуманізує українців, називаючи їх «штучною» державою, а колективно називаючи їх так званими «нацистами» та «фашистами». Будь-яких українських православних та греко-католиків, які не належать до лінії «руського міру», зневажають та маргіналізують в глобальному християнстві. Попри всі розмови про «духовну єдність» росіян та українців, що мало би бути позитивною річчю для будь-яких християнських церков, ця фраза стала «собачим свистком» міфу про «руській мір». Цей «собачий свисток» функціонує як, здавалося б, нешкідливе твердження, коли його чують сторонні. Однак для інсайдерів це кодована мова, навантажена певним значенням. «Духовна єдність», озвучена керівництвом Російської Православної Церкви – інсайдерами, стає навіскою для проголошення однорідної та колоніальної Російської Православної імперії з її фанатизмом та насильством. Застосовуючи категорії геноциду зазначені Лемкіним, міфологія «руського міру» прагне знищити громадянську солідарність чи ідентичність тих українських православних, що не під Москвою окремо, але і всіх українців загалом, перешкоджаючи тим самим їхньому самовизначення та людському розквіту.

Така ідеологія добре відома через промови президента Росії Володимира Путіна, який сумнівно назвав українську державу «штучним» створенням. Ця ідеологія була продемонстрована в його анти-історичному педантичному нарисі 2021 року про «єдність» російського та українського народів, а останнім часом виявляється найбільш конкретно й насильницької через економічні блокади, кібератаки, залякування та війну в Україні. Виправданням Путіна вторгнення на українські території було колективне «козловідпущення» для «денацифікації» українського уряду (президент України єврей!). І тут «денацифікувати» — це ще один «собачий свисток», спрямований на ліквідацію противників російського імперіалізму. Корупція і егоїзм Путіна використовують міфологію «русского міра» для служіння його збоченим геополітичним цілям.

Незважаючи на це, патріарх Кіріл у своїх висловлюваннях про війну в Україні продовжує відстоювати міфологію «русского міра». 23 лютого 2022 року, за кілька годин до повторного вторгнення Росії в Україну, і в контексті багатомісячного масового нарощування російських військ на кордонах України, Кіріл висловив виправдані душпастирські занепокоєння миром і за тих, хто страждає. Проте у своїй промові він [ніде не згадав про російську війну](#) на Сході України, яка триває з 2014 року, а зробив розпливчасті посилання на «події», «конфлікти» та «катастрофи». Звичайно, російська держава вважала б незаконним будь-яку пряму згадку «війни» в Україні. Тим не менш, у цій промові він повторив колоніальну ідеологію – «собачий свисток» – «єдності» «русского мира». Навіть після трьох днів повномасштабної війни в Україні [Кіріл знову не засудив війну](#). Закликаючи до миру та єдності Церкви, він висловив занепокоєння виключно за одну особливу верству українського народу – українських православних підпорядкованих Москві. Він повторив «собачий свисток» єдності братніх народів: «Не дай Боже, щоб

нинішня політична ситуація в такій близькій нам братній Україні була спрямована на те, щоб злі сили, які завжди боролися проти єдності Русі та Руської Церкви, отримали перевагу. Не дай Боже, щоб між Росією та Україною була проведена страшна межа, заплямована кров'ю наших братів». Хоча ця ідеологія може здатися непереконливою, про неї трубили десятиліттями, і особливо жорстоко після надання автокефалії Православній Церкві України у 2018 році.

На противагу цьому, митрополит Епіфаній (Православна Церква України) та архієпископ Святослав (Українська Греко-Католицька Церква) щоденно передають послання надії та любові з обложеної столиці Києва, недвозначно засуджуючи російську війну та закликаючи до миру. Навіть митрополит Онуфрій з Української Православної Церкви (Московського Патріархату) засудив війну і закликав патріарха Кіріла посприяти допомозі. Невдача лідерів російського православ'я бути пророчими голосами, які засуджують війну, привела до того, що деякі українські православні єпархії (Московського патріархату) припинили літургійне вшанування Московського патріарха.

Повертаючись до моїх первинних думок про зв'язок між Кірілом, «руським міром» і геноцидом, чи варто розглядати це як гріх упущення, коли ми не визнаємо, що міфологія «руського міра» призводить до структурного та культурного насильства проти України? Це була б дуже милостива інтерпретація. Міфологія «руського міру», яку пропагують російські православні лідери, робить їх співучасниками геноциду, оскільки ця расистська ідеологія заперечує чітку громадянську ідентичність українському народу та його церквам і перешкоджає їхньому самовизначенню як вільному та демократичному суспільству. Така ідеологія, одночасно прийнята російською державою, використовується для виправдання її огидної війни, спрямованої на нав'язування того, що, ймовірно, було б гнітючим

колоніальним пануванням геноциду. Ми повинні засудити цю ідеологію насильства та ненависті. Натомість ми повинні почути всі ці пророчі голоси з України – і [всі голоси](#) по всьому світу! - які прагнуть політичної та релігійної свободи, і які сприяють процвітанню людини і заповіді Христа любити іншого. Це ті люди, за яких я сьогодні особливо молюся – отже, я підтримую Україну. #StandWithUkraine.

Професор Ярослав Скіра, доцент кафедри історичної теології Коледжу Регіс; член Інституту східних християнських студій імені митрополита Андрея Шептицького (Університет коледжу Святого Михайла); та член координаційного комітету Програми вивчення України імені Петра Яцика (Центр Манка), усі в Університеті Торонто.